

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«ОБГРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ЦУКРОВОЇ
ГАЛУЗІ НА МАКРОРІВНІ»**

Виконавець:

студентка ФЕУП
Сулима Ірина Миколаївна

_____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Янковий Володимир Олександрович

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Цукробурякове виробництво – один з провідних підкомплексів АПК України, від рівня розвитку якого залежить активність формування цукрової галузі та становище продовольчого сектору країни. Сучасний стан бурякоцукрового виробництва як однієї зі складових національної економіки України та її експортного потенціалу потребує створення умов подальшого розвитку і підвищення ефективності на основі гармонійного поєднання функцій держави та ринкового механізму. Сучасні зміни в економіці призвели до поступового занепаду в цукробуряковій галузі, що в свою чергу виявило зниження виробництва і реалізації цукру. За цих умов необхідна така організаційна перебудова структури цукробурякового підкомплексу, яка дала б поштовх до відновлення основних засобів цукрових заводів та дала змогу забезпечити бурякосійні господарства технічними засобами.

Проблемні аспекти галузевих перетворень і перспектив розвитку бурякоцукрового виробництва досить ґрунтовно розглянуті в працях: Л. Федулової, Т. Шинкаренка, Ю. Кіндзерсокого, Н. Ткаченко, А. Корчинського та інших. Проте, результати опрацювання їх наукового доробку показують, що на сьогодні залишаються недостатньо вирішеними теоретичні, методичні і практичні питання щодо обґрунтування перспектив розвитку бурякоцукрового виробництва. З огляду на це, на сьогодні залишається актуальним вибір теми дипломної роботи, її предметно-об'єктної сфери, обґрунтування мети та завдань дослідження.

Мета роботи - теоретичні, методичні та прикладні аспекти обґрунтування перспектив розвитку цукрової галузі на макрорівні.

Для досягнення визначеної мети поставлено та вирішено такі **завдання**:

- здійснити аналіз поняття «галузь» та визначити її функції і категорії;
- визначити сутнісну характеристику цукрової галузі, її історію та етапи становлення;
- дослідити особливості державного регулювання цукрової галузі в Україні та Світі;
- провести комплексну характеристику стану цукрової галузі в Світі та визначити місце України в ньому;
- проаналізувати стан розвитку та рівень ефективності функціонування бурякоцукрового виробництва на макрорівні;
- цінити сучасний стан конкурентного середовища в цукровій галузі;
- обґрунтувати основні проблеми розвитку бурякоцукрової галузі;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності функціонування бурякоцукрового комплексу в Україні;
- здійснити розрахунок прогностичних показників розвитку цукрової галузі України.

Об'єктом дослідження є процес оцінки та прогнозування основних показників розвитку цукрової галузі.

Предмет дослідження - сукупність теоретичних, методичних і практичних питань розвитку та підвищення ефективності бурякоцукрового виробництва.

Методи дослідження, які застосовувалися у роботі:

- загальнонаукові – для визначення сутності та змісту поняття «галузь»; враховують закони та закономірності економічної теорії, аграрної економіки;

- статистичні методи – для кількісної оцінки та аналізу економічної ефективності бурякоцукрового виробництва;
  - методи економіко-статистичного аналізу: табличний – для більш наочного відображення результатів дослідження; графічний – для відображення динаміки показників розвитку цукрової галузі;
  - системно-структурний – для обґрунтування організаційно-економічного механізму формування стратегії розвитку бурякоцукрового виробництва в Україні;
  - балансовий метод змінних та метод кореляційно-регресивного аналізу.
- Застосована комп'ютерна програма Microsoft Excel та STATISTICA 7.0 від StatSoft - для прогнозування окремих показників функціонування бурякоцукрового комплексу України.

Інформаційною базою дослідження стали наукова і спеціальна література з економічної теорії; відповідні законодавчі та нормативно-правові акти України; офіційні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України; зведені статистичні дані Державної служби статистики України та дані бази статистичної інформації Trade Map, FAO Stat, що вказують на тенденції розвитку цукрової галузі в Україні та світі; монографії та статті вітчизняних і зарубіжних авторів; матеріали періодичних видань та ін.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (64 найменувань) та одного додатка. Загальний обсяг роботи становить 106 сторінок. Основний зміст викладено на 83 сторінках. Робота містить 15 таблиць та 23 рисунки.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи підготовлено публікацію Сулима І.М., Янковий О.Г. Аналіз цукрової галузі України на основі математико-статистичних методів та моделей. II Міжнародна науково-практична конференція кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки ХНТУ «Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку», 2020, с.373-366.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні та організаційно-економічні засади формування цукрової галузі»** здійснено аналіз поняття «галузь»; визначено сутнісну характеристику цукрової галузі, її історію та етапи становлення; досліджено особливості державного регулювання цукрової галузі в Україні та Світі.

У другому розділі **«Сучасний стан цукрової галузі в Україні та Світі»** Проаналізовано стан розвитку та рівень ефективності функціонування бурякоцукрового виробництва в Україні. Проведено комплексну характеристику стану цукрової галузі в Світі та визначено місце України в ньому.

У третьому розділі **«Перспективи розвитку цукрової галузі України»** обґрунтовано основні проблеми розвитку бурякоцукрової галузі та запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування цукрового комплексу в Україні. Здійснено розрахунок прогнозних показників розвитку цукрової галузі України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Здійснено аналіз поняття «галузь» та визначено її функції та категорії. Галузь – це сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності. Класифікація галузей промисловості заснована на наступних основних економічних принципах: економічне призначення виробленої продукції; характер функціонування продукції у виробничому процесі; однорідність цільового призначення продукції, спільність сировини, що переробляється, спорідненість застосовуваної технології; характер впливу на предмет праці й ін.

2. Визначено сутнісну характеристику цукрової галузі, досліджено її історію та етапи становлення. Вияснено, що Україна – традиційна цукрова держава. Тут досить сприятливі ґрунтово-кліматичні та екологічні умови для розвитку буряківництва, що слугує основою розвитку переробної промисловості. Цукробуряковий підкомплекс, як досліджувана нами галузь, – це одне з найбільших агропромислових формувань, яке впливає на розвиток і ефективність функціонування всього агропромислового комплексу України.

3. Досліджено особливості державного регулювання цукрової галузі в Україні та Світі. З'ясовано, що основний закон «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру», що регулює ринок цукру, не містить визначених цілей регулювання та індикаторів вимірюваності ефективності регулювання ринку цукру в цілому. Аналіз державного регулювання цукрової галузі показав, що складна ситуація в галузі значною мірою є наслідком проблем, сформованих на законодавчому та адміністративних рівнях. Проаналізувавши досвід державного регулювання цукрової галузі, бачимо, що більшість країн, які його виробляють, вживають заходів протекціоністської політики прямими непрямыми методами регулювання економіки, здійснюють регулювання внутрішнього ринку через квоти та гарантування цін на цукор і сировину.

4. Проведено комплексну характеристику стану цукрової галузі в Світі та визначили місце України в ньому. Було з'ясовано, що на даний час в загальній структурі виробництва цукру у світі найбільшу питому вагу займає цукор з цукрової тростини. Це пояснюється тим, що тростинний цукор має значно меншу собівартість та ціну, ніж продукція з сировини-аналога – цукор з цукрового буряку. При аналізі світових тенденцій щодо виробництва та споживання цукру за останні десять маркетингових років встановлено, що світове виробництво цукру характеризується різкими коливаннями. Найбільшими виробниками цукру є Індія, Бразилія, ЄС, Таїланд та Китай. Серед виробництва цукрового буряку Україна посідає сьоме місце. Споживання цукру за цей період повільно, але збільшується. Найбільшими споживачами є Індія, ЄС та Китай. Найбільшим виробником цукру серед країн є Бразилія, частка якої у світовому виробництві цукру становить 18,17 %.

5. Майже половина експорту цукру в світі припадає на лідера країну-виробника тростинного цукру – Бразилію. Бразилія як найбільший експортер цукру має найкращі умови для збільшення обсягів вирощування тростини та її переробки

на альтернативний вид палива – етанол. У світовій структурі імпорту найбільшу питому вагу займають Індонезія та Китай, частка яких у 2019/2020 році склала 12,62% та 10,46% відповідно.

6. З'ясовано, що вплив України на світовий ринок є незначним. У 2019/20 МР у порівнянні з минулим періодом обсяг експорту зменшився на 311,88 тис. т або на 55,04%. В той же час імпорт збільшився на 94,61 тис. т і склав 95,66 тис. т.

7. Проаналізовано стан розвитку та рівень ефективності функціонування бурякоцукрового комплексу на макрорівні. Вияснено, що основні аналітичні показники ринку цукру в Україні піддаються коливанням протягом досліджуваного періоду. Бурякоцукрова галузь України у 2019/20 МР погіршила свої показники – площа посівів цукрових буряків зменшилась на 5,43%, валовий збір зменшився на 26,89%. Аналіз урожайності цукрового буряка показав періодичну позитивну динаміку до збільшення, що пояснюється ефективним використанням сільськогосподарськими товаровиробниками засобів захисту рослин, удобрення та системи догляду за посівами. Однак у 2019/20 МР урожайність зменшилась на 9,25% та склала 46,1 т/га. Зменшення кількості сировини потягнуло за собою скорочення виробничих потужностей і, як наслідок, зменшення виробництва цукру в цілому. Виробництво цукру у 2019/20 МР у порівнянні з минулим сезоном зменшилось на 18,68% та становило 1,48 млн т.

8. Оцінено сучасний стан конкурентного середовища в цукровій галузі. Протягом досліджуваного періоду кількість працюючих в Україні заводів поступово зменшувалася – у 2011 р. працювало 77 заводів, у 2014 р. – 48, в 2017 р. – 46, у 2019 – 33 цукрових заводів. Продовжують досить успішно працювати в основному виробники цукру, що входять до складу великих агропромислових об'єднань. Найбільше цукру було виготовлено на заводах ТОВ Фірма «Астарта-Київ» - 301, 5 тис. т, ТЗОВ «Радехівський цукор» - 296,3 тис. т та ЗАТ «Укрпромінвест Агро» - 228 тис. т.

9. Обґрунтовано основні проблеми розвитку бурякоцукрової галузі. З'ясовано, що бурякоцукрова галузь України перебуває в кризовому стані. Основними проблемами покращення ефективності бурякоцукрового виробництва в Україні є відсутність чіткого регулювання ринку цукру, висока собівартість цукру, скорочення матеріально-технічного забезпечення бурякозасівних господарств і цукрових заводів.

10. Запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування бурякоцукрового комплексу в Україні. Визначено, що для підвищення ефективності функціонування цукрової галузі суб'єкти бурякоцукрового ринку України мають вжити ряд організаційно-економічних, нормативно-правових, виробничо-технічних заходів, головними з яких є реконструкція матеріально-технічної бази галузі, підвищення конкурентоспроможності продукції, підвищення її якості, диверсифікація галузі, удосконалення законодавства в напрямку переходу до вільного ринку. Основними принципами державної економічної політики щодо перспективного розвитку цукробурякового виробництва повинні бути: створення сприятливого інвестиційного клімату та економічних передумов для підвищення ефективності виробництва; забезпечення потреб населення в цукрі відповідно до

науково обґрунтованих норм і його платоспроможності; розробка і впровадження у виробництво економічних і нормативно-правових регуляторів управління ринковими відносинами; визначення обсягу реалізації та прогнозування експортних ресурсів цукру, освоєння зовнішніх ринків. Важливим напрямом розширення внутрішнього ринку цукру є диверсифікація виробництва, що сприятиме перетворенню частини цукрових заводів на комплекси, які вироблятимуть цукор, цукровмісні продукти, продукцію з відходів виробництва.

11. Здійснено розрахунок прогнозних показників розвитку цукрової галузі, в результаті якого за допомогою прогнозування балансовим методом було визначено прогнозні значення наступних показників: обсяг виробництва цукру в Україні у 2021 році складе 1750,10 тис. т., експорт становитиме 626,20 тис. т., фонд споживання становитиме 1114,80 тис. т., а імпорт складе 2,47 тис. т. За допомогою аналітичного програмного комплексу STATISTICA 7.0 застосовано кореляційно-регресійну модель та проаналізовано вплив факторів на обсяг виробництва цукру. Визначено, що найбільше впливають на формування об'ємів виробництва цукру такі фактори як: валовий збір цукрового буряка та фактор часу (сукупність неврахованих факторів). За результатами розрахунків методом кореляційно-регресійного аналізу з'ясовано, що обсяг виробництва цукру у 2021 році складе 1,453 млн т, відхилення становить +/- 203 тис. т.

АНОТАЦІЯ

Сулима І.М. «Обґрунтування перспектив розвитку цукрової галузі на макрорівні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності: 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою професійного спрямування «Економіка, планування та управління бізнесом». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядаються теоретичні та організаційно-економічні засади формування цукрової галузі: здійснено аналіз поняття «галузь»; визначено сутнісну характеристику цукрової галузі, її історію та етапи становлення; досліджено особливості державного регулювання цукрової галузі в Україні та Світі.

Проаналізовано стан розвитку та рівень ефективності функціонування бурякоцукрового виробництва в Україні. Проведено комплексну характеристику стану цукрової галузі в Світі та визначено місце України в ньому.

Запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування цукрового комплексу в Україні. Здійснено розрахунок прогнозних показників розвитку цукрової галузі України.

Ключові слова: галузь, цукор, ефективність використання, оцінка, прогнозування, трендові моделі, кореляційно-регресійний аналіз.

ANNOTATION

Sulyma I. «Substantiation of prospects for the development of the sugar industry at the macro level».

Thesis for Master degree in specialty 076 «Entrepreneurship, Trade and Stock Exchanges» under the master's program «Economics, Planning and Business Management». – Odessa National Economics University. – Odessa, 2020.

Thesis deals with theoretical and organizational and economic principles of the formation of the sugar industry: the analysis of the concept of "industry"; the essential characteristics of the sugar industry, its history and stages of formation are determined; the peculiarities of state regulation of the sugar industry in Ukraine and the World are studied.

Author analysis the state of development and the level of efficiency of beet - sugar production in Ukraine. A comprehensive description of the state of the sugar industry in the world and the place of Ukraine in it.

Ways to increase the efficiency of the sugar complex in Ukraine are proposed. The calculation of forecast indicators of development of the sugar industry of Ukraine is carried out.

Keywords: branch, sugar, efficiency, evaluation, forecasting, trendmodels, correlation-regressionanalysis.